

LUKA VLADMIROVIĆ I NJEGOV KRUG

Josip Ante Soldo

Društveni odnosi u Makarskom primorju nakon ratova u XVII st. veoma su zanimljivi. Tada započinje diferencijacija stanovništva ne samo ekonomskim uzdizanjem pojedinih obitelji nego još više uživanjem privilegija kojima se tanji sloj »starog« stanovništva odvojio od »novog«. Pa ipak, taj razvoj nije u našoj povijesnoj nauci gotovo još ni dotaknut. Ovim radom željeli bismo ne samo početi s osvjetljivanjem tog pitanja nego još više potaknuti na daljnje proučavanje ove zanimljive društvene pojave. Njome je stvorena građanska klasa, nosilac ekonomskog napretka i političkih strujanja u Makarskom primorju 19. stoljeća.

Društvena podvojenost u Makarskom primorju utvrdila se ugovorom koji su 1646. potpisali knezovi-glavari primorskih sela i grada Makarske s mletačkim predstavnicima kad su Primorci prešli Veneciji.¹

Mletačka vlast priznala je tada Primorcima njihove »stare privilegije« koje će uživati »konti oliti knezovi i nobili oliti plemići od Makarske i Primorja«. Da bi učvrstili svoj položaj, obećano im je da će osnovati svoju »komunita« i »zbor«. U »rol« — skup privilegiranih obitelji — mogli su ući samo oni koji kroz dvije godine prijeđu Veneciji. Nakon toga morali su oni koji su željeli dobiti iste privilegije dokazati »dassu od starine knezovi, oli vulastela primorska« i da ih »zbor« primi u svoje redove. Tu usku pripadnost starom, privilegiranom sloju staro je stanovništvo nastojalo sačuvati. Time se stvarao zatvoreni krug privilegiranih. Venecija je na to pristala jer je time dobila jeftinu udarnu snagu u borbi protiv neprijatelja.

Međutim, nakon Kandijskog rata (1645—1669) Makarsko primorje ostalo je pod turskom vlašću. Kad je došlo do novoga, Morejskog rata (1683—1699), Primorci su ponovo prešli Veneciji, a ona im je potvrdila privilegije iz prve

¹ N. Z. Bjelovučić, Ugovor makarsko-primorskih knezova s mletačkom republikom g. 1646, *Starine JAZU* 32, 1907, 317—322. U tom, na hrvatski prevedenom, ugovoru umetnut je kao 14. član među potpisnicima knez Ivan Vladmirović iz Sladinjca. To je toliko jasno umetnuto da je sam prepisivač nadodao kako »è stato aggiunto falsemente«. Ugovor je objavio na talijanskom A. Lulić, *Compendio storico-cronologico di Macarsca e del suo litorale, ossia Primorje, Split 1860*, 40—45. U samostanskim arhivima Primorja ima više prijepisa tog ugovora. O samom ugovoru vidi: P. K a e r, *Makarska i Primorje, Rijeka 1914*, 120 i sl., te J. R a v l i ć, *Makarska i njeno Primorje, Split 1934*.

predaje. Međutim, na područje Makarskog primorja došlo je iz unutrašnjosti novo stanovništvo. Ono nije uživalo privilegije starosjedilaca i tako su nastala dva društvena sloja.

Zbog te podvojenosti dolazilo je do borbe koju bi trebalo posebno proučiti. Pojedinci, osobito trgovci iz redova novog stanovništva, bogatili su se. Oni su nastojali ući u »rol« jer su time bili oslobođeni raznih nameta i carina. To su mogli postići jedino ako su dokazali svoju pripadnost starom bosanskom plemstvu, što su i pokušavali.

Jedan od glavnih izvora za dokazivanje pripadnosti bosanskom plemstvu bio je Fojnički grbovnik.² Ako je nečije prezime bilo u grbovniku, obitelj se smatrala izdankom bosanskih plemića. U obiteljskim kartularima prepisivale su se isprave, često naivno falzificirane, a prijepise su potvrđivali kancelari i bilježnici Makarske ili drugih gradova. U tome im je pomagalo svećenstvo, tada jedini sloj inteligencije, osobito franjevci koji su posjedovali prijepise Fojničkog grbovnika.³ Uzdizanje svoga roda, poniklo u junačkim pothvatima o kojima pjesma pjeva, nastavilo se i u mirnim vremenima, ne toliko radi ispraznih titula koliko radi koristi što su ih privilegirane obitelji uživale.

Ovim prilogom nastojat ćemo prikazati rad poznatoga falzifikatora Luke Vladimirovića, ali uz to i osvijetliti pokušaje falzificiranja svog porijekla u pojedinih primorskih obitelji.

I

LUKA VLADMIROVIĆ

1. Luka Vladimirović (1718—1788) bio je sposoban i okretan franjevac iz Sladinjca (Perke), nedaleko od Kardeljeva. Njegov život i rad opisan je već u nauci.⁴ Uz svoj redovni posao trošio je vrijeme i novac u tiskanje brojnih duhovnih i povijesnih knjižica.

² Izdanje »Oslobođenje«, Sarajevo 1972, bez paginacije; ovdje donosimo brojeve grbova.

³ Marijan Lekušić, koji je 1723. postao tajnik provincije Bosne Srebrne, prvi je donio ispise iz arhiva bosanskih samostana, pa i popis obitelji iz Fojničkog grbovnika. Njegov se popis nalazi u Gojakovoj kronici (Arhiv samostana Makarska, knj. 38, str. 155—160), a objavio ga je dosta vjerno A. Kačić-Miošić u »Razgovoru ugodnom« (Stari pisci hrvatski JAZU XXVII, 1942, 383—388). L. Vladimirović (De regno Bosniae..., Venecija 1781, 48—55) nadodao je popisu mnoge obitelji, što je učinio i Ivan Rajčević u prijepisu povijesti Dominika Zavorovića koji se nalazi u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu (R 4026, 117—122, I—XI). To sve zajedno svjedoči o velikom zanimanju za genealogije »zaslužnih« obitelji.

⁴ Usp. Š. Urlić, Što je napisao Luka Vladimirović, Nastavni vjesnik 20, 1912, 562—566; G. Bujas, Kačićevi imitatori u Makarskom primorju do polovine 19. stoljeća, Građa za povijest književnosti hrvatske 30, 1971, 84—95 (opisao Lukin život). O materijalu što se od Lukine ostavštine nalazi u Zaostrogu: J. Soldo, Inventar

Međutim, dok je osam duhovnih knjižica izdao pod svojim prezimenom, povijesne je potpisivao raznim pseudonimima: Plinius Narentinus, Lucius Narentinus, Satrapus Narentinus, Copius Narentinus, Prudentius Narentinus, Norinius, Michele Rimdalu (obratno čitaj: Vladmir), Dionysius Venetus, Starograđanin Neretvanski. Za te je pseudonime znao Šime Urlić, osim jednoga: Sviloević (Pietro Sviloevich Ungaro, *Descriptione della medema Alma casa dell signori conti Vladmirovich de Narenta*, 1761). Prema Petru Kolendiću⁵ Luka je sastavio stampu: »Benemerenze...« zapravo pohvale državnih vlasti franjevcima, a i »Publica monumenta conventus Zaostrogensis«, bez datuma, gdje se nalazi i pohvala obitelji Vladimirović. Pod svojim prezimenom jedino je tiskao povijesnu raspravicu o obitelji biskupa Marka Dobretića: »Nobilissimae familiae comitum Dobretich olim regni Bosniae optimatis genealogus liber«, bez datuma, vjerojatno u Ankoni. Čini se da je napisao i slično djelo: »Nobilissimae familiae comitum Dobretich et Vladmirovich« (Venezia 1775).

Urlić je nabrojio sedam knjižica što ih je Luka izdao pod pseudonimima, dok Zlatović tvrdi da ih ima desetak.⁶ To se slaže jer su u nekim knjižicama zapravo po dvije, kao u »Chronicon archivale« (Venezia 1770) u kojem drugi dio sadrži »Breve compendium originalis et descendientiae... comitum Vladmirovich« (59—90), ili u »De regno Bosniae...« (Venezia 1781) gdje se u drugom dijelu nalazi »Vetustissimae... familiae... Vladmirovich de Narenta elogium historicum« (95—135). Pod imenom Juraj Vladimirović Luka je izdao »Likarije priprostite« (Venezia 1775).

U rukopisima je Luka upotrebljavao još dva pseudonima: Julius Segni (*Antiquissimae nobilissimae familiae comitum et equitum Vladmirovich laudes quas adm. rev. Patri F. Lucae Vladmirovich Ord. Min. D. Francisci lect. teol. generali Julius Segni in Academia Planomava Philomusus D. D. D., 1757*) te Palludio Narentino u radnji »Narazzione storica...«

Njegove tvrdnje, uz kritički osvrt, iznijet ćemo uglavnom prema »Dissertatio panegyrica«, što je, tobože, 1770. napisao Plinije Narentino, te prema knjižici Prudentija Narentina »Vetustissimae ac perillustris familiae comitum et equitum Vladmirovich de Narenta elogium historicum...« (1781). Dodirivat ćemo i druge Lukine knjižice, ali u tim dvjema nalaze se sve njegove tvrdnje o svojoj obitelji.

U knjižicama je objavljen grb Vladimirovića iz Fojničkog grbovnika (br. 33). Preslikao ga je tajnik apostolskog vikara Mate iz Lašve, kako je on 10. srpnja 1747. pisao o Luki.⁷

arhiva franjevačkog samostana u Zaostrogu, Arhivski vjesnik 16, 1973, 243 i sl., a ima ga i u rukopisima koji nisu inventirani; isti, Prilog ekonomsko-društvenoj borbi Donjeg Poneretavlja oko iskorištavanja ribolova polovicom XVIII stoljeća, HZ XXIX—XXX, 1976—1977, 241—250.

⁵ P. Kolendić, Fra Pavao Posilović i njegovo »Naslađenje«, Rad JAZU 206, 1915, 192, bilj. 29.

⁶ S. Zlatović, Franovci i hrvatski puk u Dalmaciji, Zagreb 1888, 352, 474.

⁷ Arhiv samostana Zaostrog (= ASZ), Fasc. 27, II, list 71.

Knjižice i rukopisni sastavci puni su pohvalnih pjesama o Vladimirovićima na latinskom i hrvatskom jeziku.⁸ Latinske pjesme napisane su pravilnim stihovima. Luka je prepisivao izraze rimskih pjesnika, kao Vergila, i ubacivao ih u svoje, kao što je radio i kod sastavljanja hrvatskih pjesama jer nije bio pjesnik, nego imitator i dosta nevješt versifikator. Hrvatske pjesme su mu nespreno pričanje o njegovim povijesnim kombinacijama, kako je utvrdio Gašpar Bujas. Uza sve to se kroz njih osjeća domoljublje i prosvjetiteljsko nastojanje oko uzdizanja naroda, prvenstveno Neretvana.

Dokumentaciju svojih tvrdnja Luka je skupio u rukopisnoj građi što ju je ostavio pod naslovom: »Storia intiera dell'alma casa Vladimiri di Narenta«.⁹ U njoj su skupljeni prijevodi raznih isprava, od srednjovjekovnih do vremena njegove smrti.

2. Vladimirovići su se prema Luki pojavili kod nas u rimskoj Naroni gdje je senat postavio Lucija Anicija Vladmirija (!) za pretora. Iz tog su roda potekli rimski carevi Karo, Karin i Numerijan. Zna se da je Lucije Anicije Galo bio pretor u Iliriku i da je sudjelovao u trećem rimsko-ilirskom ratu, u borbi protiv ilirskog kralja Gentija (168. pr. n. e.), ali ne da je bio Vladmirius. Jednako je starija literatura izvodila careve Kara, Karina i Numerijana od roda Anicija, što se nalazi i kod Farlatija.¹⁰ Međutim, Luka je jednostavno pretvorio Lucija u »Vladmirija« i time porijeklo svoje obitelji prebacio u antičko doba. Kao potvrdu za to donio je ispis s natpisa iz g. 162. pr. n. e. iz Rima pozivajući se na svoje knjige. Ispisao je još dva tobožnja natpisa s prezimenima »Vladmirius«. Na jednom je bilo uklesano kako je gradski prefekt »Vladmirius« Volpicije posvetio Dijanin hram u Naroni. Luki, uz nedosljednost prikazivanja — na što ćemo se još osvrnuti — nije ni palo na pamet da je prezime »Vlad-mir« slavenskog porijekla.

Ta dva kamena spomenika, piše Luka u »Storia intiera« (fol. 15), odnio je u Veneciju general Rossini kad je zbog haranja kuge 1763. obilazio granicu. I mnogi drugi kameni spomenici (lapida) nestali su iz Narone, pa i tada kad su, piše Luka, fratri 1747. dograđivali samostan u Zaostrogu, a odnijeli su ih i mnogi »Morlaci« za gradnju svojih kuća. On piše kako je Makaranin Matija Sentić slao kamenje mletačkom senatoru Jakovu Gradenigu. Tako su nestali mnogi spomenici na kojima su bila upisana imena naronskih dostojanstvenika, biskupa i mučenika — jadicuje Luka. U toj njegovoj tužaljci za nestalim spomenicima sigurno ima dosta istine.

⁸ Na latinskom jeziku ima: 2 elegije, 2 akrostiha, 2 epigrama, 1 safička pjesma, 1 kraća pjesma. Jedna je pjesma na talijanskom, a spjevao ju je tobože Cesare Veronese. Neke su pjesme štampane kao letak (ASZ, Fasc. 29, IV). Hrvatske pjesme je objelodanio G. Bujas, n. d., 223—229. Bujas je ocijenio Lukinu poeziju kao »promašenu«.

⁹ ASZ, Fasc. 29, V. Na početku rukopisa uvezana je Lukina knjiga »De regno Bosniae«, a u sredini knjiga o obitelji Vladimirovića — nastavak »Chronicon archi-vale«.

¹⁰ D. Farlati, *Illyricum sacrum I*, Venecija 1751, 48. i 658. i sl. Te je podatke Luka mogao crpiti iz tog djela, ali i iz drugih. A. Stipčević, *Iliri*, Zagreb 1974, 60.

Daljnji spomen Vladmirovića Luka je našao u 9. stoljeću. Tada je neki Vukadin, gospodar kaštela Sladinjac, pomagao mletačkog dužda Petra Kandijana kad je 887. poginuo od Neretvana kod Makarske. Luka to osniva na tobožnjem pisanju Mark Antuna Sabelica (T. I, 85),¹¹ iako ovaj ne spominje nikakve Vladmiroviće. U samostanskim arhivima u Sinju i Makarskoj¹² čuva se stampa iz 1773. na kojoj je tiskana isprava dužda Petra Orseola. On je tobože 998. potvrdio privilegije obitelji Vladmirović zbog njihova pomaganja duždu Kandijanu, te im je darovao sve zemlje od ušća Neretve do grada »Mandetrija« — Mostara.

Cijela je isprava, inače, loše diplomatski sastavljena. Petar Urseolo (!) titulira se kao »dux Venetiarum et generalissimus classis nostrae maritimae contra Narentinos«. Vukadin je »universalis cum Christi nominis cultorem ex principalioribus«. Nakon davanja zemalja koroboracija je »in Christi nomine, et itemeratae eius Matris Mariae, et totius Curiae coelestis ...«. Kao neki dodatak iznijet je slučaj Kandijana s Vladmirovićem. Isprava je izdana »in Portu Onomastico«. Indikcija je XIII, iako bi morala biti XI.

U srednjem vijeku obitelj se, ističe Luka, rodbinski povezala s balkanskim vladarima. On je pronašao bugarskoga kralja Turgimira koga ne spominje ni Mavro Orbin. Kako taj nije imao nasljednika, ostavio je kraljevstvo vojskovođi Valimiru Vladmiru. Njegovi sinovi Petrislav, Miroslav i Dragimir podijelili su kraljevstvo, te je Dragimir dobio Neretvansku krajinu. Bugari, zna se, nisu nikada vladali ni Bosnom, a pogotovu ne Neretvanskom krajinom.

Obitelj je, iznosi dalje Luka, obdario 1100. Kotroman, a i mnogi drugi vladari. Te je darovnice 1650. potvrdio car Ferdinand III (1637—1658), i to vrhovnom upravitelju Krajine (!) Ivanu Vladmiroviću u vrijeme turske vladavine, a jednako i mletački dužd. Iz Ferdinandove se isprave doznaje da je Tvrtko I (1353—1391) dao tobože 1387. Radošu Vladmiroviću tvrđavu Ljubuški, iako se Radoslav Vladmirović pojavljuje u ispravama od 1419. do 1432, a Radoje Vladmirović bio je pristav za kralja Stjepana Tomaševića (1461—1463).¹³

U »Pripisanju početaka kraljestva bosanskoga...« (Venezia, 1775) Luka piše kako su u Bosni bili kraljevi od četiri plemena: Kotromana, Tvrtkovića, Jablanovića, ali i od Vladmirovića od kojih su Kristići Toma i Stjepan. Time je uz Kristiće, što je bila opća pogreška starijih pisaca, Luka ubacio svoju obitelj.

U istoj knjizi (str. 12—15) objavio je tobožnju ispravu Tvrtka I. iz 1342. kojom je potvrdio franjevcima privilegije, iako je Tvrtko počeo vladati tek 1353.¹⁴ Taj falzifikat je napisao »Radosius Vladmirovich, Praetor Perpetuus

¹¹ A. Sabelico, *Le historie vinitiane*, Venecija 1554. Luka je ispisivao izvatke iz tog djela (ASZ, Fasc. 26, VIII, fol. 3).

¹² Arhiv samostana Sinj, Fasc. 19, *Varia civilna*, 2; J. A. Soldo, *Civilna »Varia«* arhiva franjevačkog samostana u Sinju, Kačić XII, 1980, 213—214.

¹³ F. Miklošić, *Monumenta serbica...*, Beč 1858, 291, 322, 366, 486; E. Fermentžin, *Acta Bosnae*, MHSM 23, 1892, 107, 120, 138, 244.

¹⁴ Od Luke je dio te isprave preuzeo Lastrić, jer ga je uzeo od »N. N. Scriptorum Narentino« (*Epitome vetustatum Bosnensi provinciae*, Ankona 1776, 102).

Naronae, Judex primarius Curiae Regiae, et Cancellarius Regius supremus manu propria» — sve titule koje nisu postojale u bosanskoj kraljevskoj kancelariji.

Vladmirović je objavio i poznati falzifikat, tzv. konjičku povelju iz 1446. Nju su prihvatili i drugi pisci, od Filipa Lastrića do Donata Fabianića.¹⁵ Ona je, tobože, predana Vilemiru Vladmiroviću, pravoslavnom biskupu Kreševa i Neretve. Ta biskupija nije nikada postojala. Isprava je falzifikat,¹⁶ osim drugih nepravilnosti, i zbog titulacije kralja »Bosnensium sive Illyricorum«. Istu titulaciju imaju i druge isprave koje Luka donosi. Stjepan Vukčić dobio je titulu »herceg sv. Sabbae« tek 1448. Nije ispravno spominjanje pravoslavnog patrijarhe jer je 1446. bio patrijarh Nikodim, a ne Theofanus.

Juraj Božićković¹⁷ pokušao je spasiti autentičnost te isprave. On je u arhivu makarske gradske knjižnice našao ovjerovljeni prijepis iz 1797. koji je pripadao makarskoj obitelji Kačić-Dimitri. U tom prijepisu, doduše, ne spominje se hvarski biskup Toma niti fratri ni papinski poslanik Eugenije ni opći inkvizitori ni Mihovil Zadranić ni Stepan Kosača ni pravoslavni patrijarh, ni episkop, a iza Radivoja i pravoslavnog episkopa Vilemira nema prezimena Vladmirović. Ipak, u njoj se spominju dva jajačka bana, iako banat u Bosni nije postojao u vrijeme bosanskih kraljeva, a niti kreševsko-neretvanska episkopija. Božićković je time upozorio na drugu verziju te isprave koju je Luka preuredio prema svome ukusu, ali je i ona falzifikat.

Iz te »slavne« obitelji, ističe Luka, Stjepan Tomašević je uzeo u svoju službu Radivoja, dok su Stjepan, Vladislav i Šimun, njegova braća, uspješno branili, »poput Jude Makabejevića«, sedamdesetpet godina Neretvansku krajinu od turskih napada. O tome nema nikakve potvrde u dobro poznatim izvorima. Radoje bio je doista Vladmirović, ali Luka nije dokazao njegovu povezanost s »neretvanskim Vladmirovićima« iz Sladinjca.

U borbi protiv turske vlasti 1646, zaslugom »slavnog kapetana i zapovjednika konjištva i kneza« Ivana Vladmirovića, predali su se tobože Primorci i stanovnici Neretvanske krajine Veneciji. To je potpuno proizvoljna tvrdnja. Luka donosi prijepis isprave makarskog providura Grgura Detrico iz 1656. koji je, naprotiv, postao providur 1657. S njom je on tobože dao Vladmirovićima tri sela koja su bila još pod turskom vlašću: Kamenobrdo, Donju Goru i Desne. Zbog tih sela, koja obitelj nije nikada posjedovala, Luka je

¹⁵ Farlati, n. d. IV, 67; Lastrić, n. d., 103—105; D. Fabianić, *Storia dei frati minori I*, Zadar 1863, 190.

¹⁶ B. Petranović, Bogomili, »crkva bosanska« i krstjani, Zadar 1867, 122—124; F. Rački, Bogomili i Patareni, *Rad JAZU* 8, 1869, 155—156, bilj. 2; B. Popović, Hercezi svetoga Save, Split 1895, 24—27; J. Jelenić, *De Patarenih Bosnae*, Sarajevo 1908; 116—117; K. Draganović, *Pravoslavna crkva u srednjovječnoj Bosni*, u knjizi *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine I*, Sarajevo 1942, 764—765.

¹⁷ J. Božićković, *Prilog s tekstom o novom obliku Konjičke povelje kralja Stjepana-Tomaša iz g. 1446*, *Nova revija* 11/1932, 51—52. Usp. o tome J. Šidak, *Studije o »Crkvi bosanskoj« i bogumilstvu*, 1975, 48, bilj. 16.

izmislio cijelu prepisku u kojoj Ivan Vladmirović 10. prosinca 1656. tvrdi kako je opskrbio jednu galiju i dvije galijice s 500 dobro izvježbanih vojnika (!).

Ivan je, prema Luki, sagradio Norinsku kulu koju su, zapravo, podigli turski vojnici u 17. stoljeću.¹⁸ Ivan je imao utvrdu pod brdom Vranina kod močvare koja se zove Jezero. Tu kulu je obnovio, piše Luka, franjevac Ance Rozić (1750) i pretvorio je u župni stan dozvolom zastavnika Ivana, »zakonita njenog posjednika«.¹⁹ Među hrabrim Vladmirovićima bio je »kapetan« Nikola. On se tobože istakao kod zauzimanja Norinske kule i svoju je verziju osvajanja Norina Luka nametnuo Kačiću.²⁰ Nikola se jednako neustrašivo držao i u Popovu polju, kod zauzimanja Čitluka (1694) na čije se zidine prvi popeo i istakao mletačku zastavu, ali je poginuo. O svemu tome nema potvrde u originalnim ispravama mletačkih providura.

Slično se, tvrdi Luka, junački borio i Juraj Vladmirović 1716, i to u Utovu, Zavali, Ravnom, Strugama i cijeloj »provinciji« Popovu, što mu je 1719. potvrdio opći providur Aloizije Mocenigo. Jurjev brat Stjepan i njegov brat Luka, te nećaci Antun i Josip bili su jednako junaci, što im je 1755. potvrdio opći providur Franjo Grimani a 1757. državni providuri. Te isprave, međutim, nisu pohvale zbog ratnih pothvata, nego je s njima obitelj dobila »novi feud« — kako Luka naziva dobivene zemlje. Čak i papa Klement XIII (1758—1769) podijelio im je 1765. titulu »Auratae Militiae Equites«. Nju je Luka objavio na kraju svoje »Dissertatio panegyrica«.²¹

Od svega toga je istina da su se Lukini predšasnici borili za Veneciju kao i ostali krajišnici. Nisu bili nikakvi časnici, nego obični vojnici. Tek na tešku Lukinu muku, nakon mnogih molba, uspjelo mu je da mu brat postane najprije glavar nad 30-com pandura, zastavnik (alfir), i najzad kapetan Neretvanske krajine.²² To je bio velik uspjeh i više nije ni mogao postići.

¹⁸ R. Jerković, Križ na kuli Norinskoj, Metković 1934.

¹⁹ Luka donosi prijepis molbe fra A. Rozića od 3. V. 1750. Ivanu Vladmiroviću u Struzi da mu dopusti popraviti kulu za župni stan, što mu je on 6. V. i. g. dozvolio, ali pod uvjetom da u njoj stanuje isključivo župnik-franjevac (Storia intiera, list. 20—20'). To je mogla biti neka zidina koju su posjedovali Vladmirovići i ustupili je župniku, iako se u ta pisma može sumnjati.

²⁰ Vidi: Razgovor ugodni 564 i sl. Isti se opis nalazi i u »Storia intiera«, list. 31'—32.

²¹ Papinu bulu od 23. III 1765. Luka je posebno tiskao kao letak (ASZ, Fasc. 26, X, list. 54). Luka je otišao u Rim zbog poslova svoje redovničke zajednice. Za to je dobio 27. IX 1764. preporuku državnog sekretara u Veneciji G. P. Dolfina ambasadoru pri Sv. Stolici Jeronimu Ascanio Giustinijanu (isto list. 61) i ponovo 13. II 1765 (isto list. 70). U Rimu je dobio posebne privilegije za ispovijedanje (isto list. 65—66) i potvrdu od generala reda da je izdao nekoliko duhovnih knjiga, što pokazuje njegovu želju za isticanjem u kleričkim redovima.

²² Opći providur F. Diedo imenovao je 22. VIII 1762. Luku Vladmirovića za alfira u banderiji kapetana Talaića (ASZ, Fasc. 34, VI, list. 9) a nakon smrti Antuna Marinovića 22. VIII 1771. opći providur D. Condulmer ga je imenovao kapetanom Krajine (ASZ, Fasc. 34, VI, list. 11—12; Historijski arhiv Zadar — unaprijed HAZ — Spisi op. prov. D. Condulmera, II, 139—140). U jednom pismu Sava Đakonović

Sve te povijesne kombinacije Luka je prvotno stvarao da bi uzdigao svoju obitelj koja je bila siromašna.

On je uvjerio inkvizitore u ispravnost listina kojih je prijepise nosio sa sobom. Oni su mu 11. svibnja 1751,²³ na temelju tobožnjih diploma raških i bosanskih kraljeva, priznali da su konti Vladimirovići plemenita obitelj starog porijekla, kojima je još 19. studenog 1647. senat izdao ispravu a kasnije je potvrđivali mletački predstavnici. Zbog toga su oni njegova brata Luku i rođaka Ivana oslobodili »da tutte le publiche personali fazzioni ...«. Među mletačkim ispravama u Historijskom arhivu u Zadru to je prva u kojoj se Vladimirovići spominju. To je upravo vrijeme kad je Luka počeo raditi oko ekonomskog i društvenog uzdizanja svojih.

Preko prijatelja Franje Egidija, tajnika općih providura, dobio je 1756. oko 10 kanapa zemlje u Perki, 6 kanapa u Zagomilju, 8 kanapa u Jezercu i jedan i po kanapa u Metkoviću.²⁴ Luka se hvalio kako je ta močvarna zemlja, nakon deset godina obrađivanja, pretvorena u plodne oranice. Od tih zemalja tražio je makarski biskup i kaptol desetinu, na što se 1756. tužio Luka istom kancelaru.²⁵ O tome ima više sačuvanih pisama u Zaostrogu. Biskup je, naime, optuživao Lukina brata da ne samo što ne daje desetinu nego i da buni narod protiv desetine biskupskoj menzi i kaptolu. Luka je uspio za brata dobiti i malo jezero Strimen pod brdom Zarnik i močvaru između Ljubage i Norina do Buda na granici s tri kanala (foše) Mrduše velike, Mrduše male i Smokvice za ribarenje uz jedan cekin godišnjeg poreza komori.²⁶

iz Metkovića (20. X 1783) piše Luki da njegov brat ne može dobiti mjesečnu plaću, kako je tražio, jer onima koji rade na državnim »sazioni« daje se samo pet gazeta na dan, a nikakva plaća. Uzalud mu je Luka poslao »libriciulo« (ASZ, Fasc. 26, VI, list. 45).

²³ HAZ, Spisi inkvizitora, V, 147'. Kod rada u tom Arhivu bili su mi, kao uvijek, uslužni članovi te ustanove, pa im na tome i ovdje zahvaljujem.

²⁴ Župnik Vida fra Ante Rozić obavijestio je državnu vlast 1750. da Vladimirovići nemaju dovoljno zemlje te su primorani obrađivati zemlje preko granice uz opasnost života. Obitelj se zato podijelila u tri ogranka, a ima 20 osoba, i da bi dobila kruh od sirka, zabila se u okrajak mletačke granice (ASZ, Fasc. 29, list. 1). To je pismo Rozić zacijelo napisao s Lukom koji se istim izrazima tužio više puta kako su mu braća siromašna, kao u pismu 15. VIII 1756. tajniku općeg providura Franje Grimanija, inače svom prijatelju Franji Egidiju (ASZ, Fasc. 29, I, list. 15—15'). Vjerojatno njegovim zagovorom Grimani je 7. VII 1756. potvrdio spomenute zemlje i naredio da Vladimirovićima koloni moraju davati dominikal (HAZ, Spisi F. Grimani, V, 168'—169). Luka je 27. IX 1756. zahvalio Grimaniju, ali ga je uz to zamolio da bi njegove oslobodio od plaćanja desetine (ASZ, Fasc. 29, I, list. 16—16'). Tu su investituru potvrdili i drugi opći providuri (HAZ, Spisi op. prov. P. Michiela, II, 134'—135, i Spisi op. prov. P. Dieda, V, 165).

²⁵ ASZ, Fasc. I, list. 27.

²⁶ HAZ, Spisi op. prov. Jakova da Riva, IV, 184' od 6. III 1773. i sv. III, 197—197' od 4. VI 1773. a isto spominje i op. prov. P. Boldù 4. V 1781 (sv. II, 45').

3. Luka je još više isticao važnost svoje obitelji na vjerskom polju. Kršćanstvo je, prema njemu, u Naroni propovijedao sv. Pavao a među prvima su ga primili Vladmirovići. Oni su čak Pavla obranili od napada pogana. Luki ne smeta što je prije napisao kako su Vladmirovići posvetili u 3. st. n. e. hram božici Dijani i kako su od njih potekli rimski carevi, dakako pogani.²⁷

Prema njemu, Siren monah, učenik sv. Antuna opata (4. st.), bio je Vladmirović, a jednako i kardinal Petar. Njihov spomen je našao kod Josipa Bedekovića²⁸ i jednostavno im nadodao svoje prezime. Petar nije ni mogao biti kardinal, jer se oni pojavljuju tek od g. 782.²⁹ Kao svjedoka za te tvrdnje Luka spominje sv. Sabu monaha, također iz roda Vladmirovića. Sv. Saba je po Luki oko g. 640. po cijelom Iliriku s braćom sv. Ćirilom i Metodom širio kršćanstvo. Međutim, sv. Braća su živjela u 9. st. a od g. 885. djelovao je u Bugarskoj njihov učenik sv. Sava.³⁰

Luka piše kako je u Bugarskoj živio Ivan Vladmirius koji je umro mučeničkom smrću u Bodonji, kneževini kod Termopila i da mu je nakon 40 godina nađena čitava glava, kako piše »patriarha Serblorum« 1740. u knjižici izdanoj u Beču. Međutim, o tome nije tada izišla nikakva knjiga,³¹ a i sam Luka se kod toga poziva na jedno svoje djelo.

Od Vladmirovića bilo je, prema Luki, sedam biskupa. Još prije seobe naroda neretvanskom crkvom upravljao je g. 530. biskup Marcel Vlademirus; pri tome se poziva na Bommana i Farlatija.³² Marcel je naronski biskup koji je sudjelovao na prvom salonitanskom saboru, ali u aktima sabora a niti od Luke navedeni pisci ne pišu, dakako, da je on bio Vladmirović. Nakon njega postavio je 1015. u Naroni biskupa Stjepana Benedikt VIII (1012—1024), iako naronska biskupija nije nakon seobe naroda bila obnovljena. Stjepan je, piše Luka, priveo Neretvane rimokatolicizmu, »kao što tvrdi uvijek hvaljeni Copius« — sam Luka. Njega je 1051. naslijedio nećak Bazilije, revan u službi i sveta života. Dosta kasnije (1243) stavlja Luka na biskupsku stolicu trećeg Vladmirovića Metoda, a spominje još i Vilemira, poliglota, kreševskog i neretvanskog biskupa, rođaka bosanskih kraljeva Stjepana i Tome, velikoga njihova kancelara i »intimnog« tajnika-savjetnika, koji je 16. travnja 1460. umro. Njegovim djelovanjem Bosna je, tobože, prešla na rimski obred. Da su to, osim Tomina stvarnog prelaska na katolicizam, proizvoljne tvrdnje, ne treba isticati.

²⁷ B. Poparić, Falsifikati i izmišljotine u historiji, Hrv. smotra 5/1937, br. I, 5—6. On piše o Vladmiroviću kao falzifikatoru uzimajući u obzir samo njegovu knjigu »De regno Bosniae...«.

²⁸ J. Bedeković, *Natale solum s. Hieronymi, Neostaldi Austriae 1752, 9. i sl.*

²⁹ B. Kurtscheid, *Historia iuris canonici*, Rim 1951, 249. U VIII st. počeli su se svećenici koji su služili u četiri rimske bazilike nazivati kardinalima. H. Jedin, *Velika povijest Crkve III/1*, Zagreb 1971, 7.

³⁰ *Bibliotheca sanctorum XI*, Rim 1968, kol. 521—522.

³¹ Uspor. G. Mihailović, *Srpska bibliografija XVIII veća*, Beograd 1964, 22 i sl.

³² G. Bomman (G. Vinjalić), *Storia civile ed ecclesiastica I*, Venecija 1776, 244. i sl.; Farlati, n. d. II, 161. i sl.

Vladmirovići su, hvali se Luka, podigli četiri franjevačka samostana — u Konjicu, Mostaru, Ljubuškom i Osinju. Iz te obitelji bio je fratar Petar, sin kneza Rađivoja, rođak »dinaste« Žarka Humskog. Petar je, tobože, bio provincijal 1520, te biskup Mostara (!), revan kao »patrijarh Josip«. Tu je tvrđnju zabacio već Dominik Mandić.³³ Luka spominje i člana Bosne Srebrne Danijela Vladmirovića (1535) koji da je kasnije postao duvanjski biskup. On je tobože umro mučeničkom smrću (1563) u Ljubuškom i pokopan je u samostanskoj crkvi. Kad su turske vlasti crkvu porušile, našlo se, navodno, njegovo tijelo čitavo. Međutim, D. Mandić³⁴ je dokazao da je Danijel bio Splćanin iz obitelji Vecensis i da je bio član dalmatinske franjevačke provincije. Luka je u spise zaostroškog samostana među svjedoke raznih ugovora znao ubacivati fratre iz, tobože, svoje obitelji. Tako je u dva ugovora iz 1613. ubacio fra Antu, napisanog čak drugim crnilom.³⁵ Vladmirović je navodno bio i provincijal Antun Gabeljanac koji je u prvoj godini upravljanja (1684) umro u Velikoj (Slavonija). Tog Antuna kao Vladmirovića nije prihvatio ni Filip Lastrić kao ni današnji kritički povjesničari.³⁶ Luka spominje i Šimuna Vladmirovića koji bi kao župnik u Sarajevu poginuo 22. svibnja 1700. mučeničkom smrću. Šimun je ušao i u franjevački martirologij.³⁷ Međutim, u »Liber archivalis« provincije nije Šimun upisan među mrtvima, a ne spominju ga ni poznati bosanski ljetopisci. To nije, doduše, siguran dokaz, jer svi mrtvi i poginuli nisu upisani, ali sumnja u njegovo postojanje jest opravdana.

Luka se više puta navraća u svojim knjižicama na dolazak franjevaca u Zaostrog; stvorio je svoju verziju iskoristivši isprave Žarka Humskog.

Kad su Turci osvojili Bosnu i Hercegovinu, te Neretvansku krajinu, piše Luka, Primorje je bilo još pod austrijskim (!) vladarom. U njegovo ime vladao je kliški ban sve do kaštela Sladinjca, tvrđave »gospode plemića i knezova Vladmirovića«. Tu je bila po Luki »scala franca za puno vremena ...«. God. 1538. pali su s Klisom pod tursku vlast Primorje i Sladinac. To nije istina, jer je Makarsko primorje s Baćinom došlo pod tursku vlast još potkraj XV stoljeća. Nakon 1538. — piše Luka — Vladislav Vladmirović se sklonio u Sućuraj »za niko vreme« a zatim prešao na svoje posjede u Perku, »u nove kuće«. ³⁸ Zaostrog su, međutim, uzeli članovi obitelji Jugovića, o kojima nema

³³ D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, Rim 1968, 155 i sl., postavlja pod znakom upitnika Petra Bošnjaka (1517—1520), a 1520. postao je provincijal Stipan Vučićić iz Kučića kod Omiša — prema Vladmiroviću Kačić.

³⁴ D. Mandić, *Duvanjska biskupija od XIV—XVII stoljeća*, Zagreb 1936 (separat iz *Croatia sacra*); isti, *Franjevačka Bosna*, 160—161; K. Jurišić, *Katolička crkva na Biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*, Zagreb 1972, 34.

³⁵ ASZ, Knjiga br. 14, 39. i 41.

³⁶ J. Božićković, *Kritički ispit popisa bosanskih vikara i provincijala (1339—1735)*, Beograd 1935, 100; Mandić, *Franjevačka Bosna*, 204.

³⁷ J. Beschin-J. Palazzolo, *Martyrologium franciscanum*, Rim 1938, 175. prema pisanju L. Bralića, *Conspectus... Bosnae Argentinae*, Beograd 1936, 136.

³⁸ *Storia intiera*, 4'.

podataka u poznatim ispravama. Oni su se držali Turaka i počeli graditi tvrđavu na Viteru iznad Zaostroga. Kako su progonili seljake i prodavali ih u roblje, kralj i car oduzeo im je imanja i dao ih Žarku Humskom. Uz more je bio najprije samostan kaluđera a zatim augustinaca. Kad su augustinaci pobjegli na otoke, Žarko je franjevcima darovao samostan i cijelo selo Zaostrog. Na čelu fratara bio je Petar Vladimirović, gvardijan u Ljubuškom.

U Zaostrogu postoje kasniji prijepisi dviju Žarkovih isprava: od 10. rujna 1468. i 14. veljače 1494. Obje su tobože izdane u Klisu. Sličnih prijepisa ima i u drugim samostanskim arhivima.³⁹

U prvu ispravu — drugu ne uzimamo u obzir jer će je trebati još proučiti — posumnjao je još S. Zlatović. Iako isprava nema ni diplomatske a još manje povijesne podloge, Rogo Rogošić pokušao je spasiti njenu autentičnost. On je poistovjetio Žarka Humskog iz isprava s poljičkim junakom Žarkom Dražojevićem, ali ga je pobio Marko Perojević⁴⁰ dokazavši da među kliškim kapetanima nema mjesta nikakvom Žarku Humskom.

Mnogi su skloni podmetnuti sastavljanje tih isprava Vladimiroviću. Međutim, one su postojale već prije njega. Prvu ispravu spominje Marijan Lekušić u svom rukopisu »Memoriale...« a prepisana je i u »Liber archivalis«.⁴¹ Isprave su sastavljene kad se zaboravilo da je postojao Žarko Vlatković-Jurjević, jedan od brojne braće od kojih je jedan bio fratar — fra Augustin. Taj je napustio red i prešao na Islam, ali je fratriba ostavio zemlje oko samostana u Zaostrogu, u nahiji koja se po njemu zvala »Fraaugustin«.⁴² Fratri su, u obrani svojih prava, sačinili te isprave da bi zameli trag apostati koji im je pred smrt ostavio zemlje.

Moguće je baš ta isprava, u kojoj se spominje gvardijan Vladimirović, početak Lukina kombiniranja. Osim toga, Luka je i u bilješkama zaostroškog samostana našao Vladimiroviće, a na to ga je upozorio subrat Josip Radman.⁴³ Po njima je Radoš Vladimirović, za Luku »moguchi zapovidnik od sve Neretve«, sagradio 22. svibnja 1350. samostan na Osinju, malenom otočiću na ušću Neretve. Crkvice na njemu je iz 14. st., kako su potvrdila i konzervatorska

³⁹ Najstariji prijepis je u Zaostrogu a potječe od šibenskog kancelara Jeronima Feri 1625. franjevcu Vinku Stipančiću. Prvi ju je objavio D. Fabianić, n. d. II, 286—288.

⁴⁰ Zlatović, n. d., 26; R. Rogošić, Ban kliški vojvoda Žarko, 1438—1508, Novo doba 20/1937, br. 211, 9; M. Perojević, Žarko Dražojević i Žarko Vlatković, Jadranski dnevnik 5/1938, br. 1, 7.

⁴¹ »Liber archivalis« je knjiga provincijalne uprave u kojoj su prijepisi spisa provincijalnih sastanaka i franjevac, a pisani su u dva primjerka; jedan je bio u Šibeniku (danas u Sinju), a drugi u Makarskoj. Ja sam upotrebljavao šibenski primjerak, str. 276—277.

⁴² Soldo, Inventar, 177—178.

⁴³ Jozo Radman (ASZ, Fasc. 28, list. 205) pisao je 24. XII 1754. Vladimiroviću iz Zaostroga u Karin da je prevrćući spise preminulog Korlajna našao »jednu kartu autentikanu... Radoša Vladimirovića pisanu na 1380. u kojoj dariva fratrom S. Frane nike stvari...« te je dao prepisati i potvrditi u Korčuli i jedan primjerak poslao Luki. Sam Luka je mislio na obnovu crkve i samostana na Osinju. Zato je iz Opuzena pisao 6. VII 1756. makarskom biskupu Stjepanu Blaškoviću da je on

istraživanja.⁴⁴ Luka je i kod bosanskih isprava nailazio tu i tamo na prezime Vladimirović, za kraljeva Stjepana Tome i Stjepana Tomaševića, te je stvorio cijelu maštovitu kombinaciju oko svoje »mного glasovite gospode i plemića knezova i poglavica Vladimirović«.

To veličanje crkvene uloge svoje obitelji krilo je njegovu želju da postane biskup. On je 1. rujna 1762. uputio molbu kardinalu Josipu Mariji Castelli na Kongregaciju propagande da se u Mostaru osnuje biskupija kojoj bi pripadao Konjic, okolna mjesta i Neretvanska krajina. Skromno je, međutim, predložio sebe za tu službu a molbi je pridodao pohvalu šibenskog biskupa o svom radu u Šibeniku.⁴⁵

II

LIČNOST LUKE VLADMIROVIĆA

1. Već spomenuti a i mnogi drugi »vrijedni i slavni ljudi« nikli su iz obitelji Vladimirovića. Pun ponosa — piše Luka — kako se na njemu može primijeniti Horacijeva izreka: »quorum omnium in te (Luki; op. p.) uno jure haereditario collectas virtutes ac laudes intueor sane, ac suspiciens admiror« (jedino u tebi — Luka — sjedinjene su vrline i pohvale predaka i promatrajući ih, divim se«). Nakon toga je Luka nastavio opširno i pretjerano, gotovo patološki slaviti samog sebe. Jer, u njegovu životu sve je veličanstveno: rođenje, krštenje s pretkazanjem svećenika o budućoj njegovoj veličini, studij u Veneciji i Bolonji, župnikovanje u Obrovcu, Šibeniku, Opuzenu, konkurs za općeg lektora i predavanje na općoj bogosloviji u Šibeniku, služba ispovjednika »speciatim apud Sanctam Luciam et S. Salvatorem« u Šibeniku, dužnost sinodalnog ispitivača do poslova što ih je vršio u redovničkoj zajednici ili za provinciju kad je dva puta išao u Rim i više puta u Veneciju.⁴⁶

sa soprintendantom Lukom Nonkovićem, Tomom Marinovićem, Ivanom Rado i alfirom Stjepanom Nikolićem pregledao ruševine crkve i samostana na Osinju. Našli su crkvicu na svod kojoj je po naredbi nadintendanta 1744. dignut crijep kojim se pokrila crkva sv. Stjepana u Opuzenu, te mu predlaže da dade potpun oprost ako tko od vjernika obiđe crkvu jer da se oko nje događaju čudne pojave. Biskup je 2. V 1750. odgovorio Luki da ispita te događaje a da će nastojati oko dobivanja oprosta, ali neka s narodom popravi crkvu i neka Nonković povрати crijep. Za obnovu samostana neka se prikaže molba puka i fratara Neretvana (ASZ, Fasc. 26, IX).

⁴⁴ N. Božanić-Bezić, Prilog evidenciji spomenika Donje Neretve, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske 14, 1965, 174—175.

⁴⁵ Arhiv Propagande — Rim, Scritt. orig. Rif. Bosnia, vol. 6, list. 127—132. Ispis je učinio Petar Čapkun još za Karla Eterovića koji je spremao materijal za radnju o Luki, a koji smo donekle iskoristili.

⁴⁶ Luka je bio 1770. izabran za kustoda provincije — glavnog savjetnika provincijala. Tu je službu vršio do 1773. U Rim je odlazio da bi uredio pitanje posjedovanja samostana sa Sv. Stolicom kao i dozvolu za upotrebu novca.

Luka je bio sposoban. Na konkursu za općeg lektora dobio je od svih natjecatelja najbolju ocjenu.⁴⁷ Cijeli je život ispisivao iz tada poznatih djela podatke, prepisivao isprave, župne matice koje se čuvaju u zaostroškom arhivu, a smatramo opravdanom i pretpostavku J. Jelenića da je prepisao ljetopis fra Bernardina Nagnanovića koga ističe na više mjesta kao učenog Neretvanca.⁴⁸ Na žalost, bio je opterećen pretjeranim veličanjem sebe i svojih i to ga je natjeralo da se služio i nedopuštenim sredstvima.

Jedan od ranijih Lukinih suradnika bio je Makaranin Kleme Grubišić. God. 1752. Luka je molio Klemu da mu pribavi primjerak autentične ugarske diplome i primjerak rimskih natpisa. Grubišić mu je pokušao pronaći traženu ispravu a za spomenike ga je uputio na muzej u Ankoni. Luka mu je za te usluge slao »lapida« iz Neretve⁴⁹ tako da je i sam otuđivao kulturnu baštinu svoga kraja. Prema sličnim primjercima Luka je sastavljao isprave, često nespretno osobito za starije doba. Jednako je radio i s podacima iz knjiga. Tako je u spisu »Breuis adnotatio«⁵⁰ u njenom drugom dijelu uvezana knjiga J. Bedekovića. U njoj je Luka jednostavno nadodavao svoje prezime raznim osobama, rimskim carevima, crkvenim dostojanstvenicima, svecima koje smo već spominjali. U istom svesku je popis nadbiskupa i biskupa franjevacu prema knjizi Petra Antuna di Venezia,⁵¹ a Luka je i tu samovoljno nadodavao svoje prezime. Time je njegov rad oko prošlosti Neretvanske krajine, pa i Bosne, postao neprihvatljiv i teško je odijeliti istinu od neistine. Njegov falzifikatorski rad ležao je na ispravama koje je prihvaćao ili prepravljao tako da je sud o njemu, što ga je napisao Andrija Ciccarelli,⁵² ostao do danas ispravan. U svojoj povijesti Bosne Vjekoslav Klaić⁵³ je napisao kako je djelo o Bosni Vladimirovića »skroz pogrešno«.

⁴⁷ Luka se prijavio u Padovu, a ne u Veneciju, kako se redovno piše, na konkurs za generalnog lektora bogoslovije 1757. Kako mu je 10. VI 1757. pisao iz Padove fratar Giuseppe Maria Marostic, Luka je od Ispitivača dobio najveći broj pozitivnih listića — 53, dok su ostali dobili manje: Ante iz Makarske 46, Ivan iz Knina 37, Matc iz Knina 41, Josip iz Jezera 10 (ASZ, Fasc. 27, II, list. 103).

⁴⁸ J. Jelenić, Dva ljetopisa, Sarajevo 1919, 6 i sl.

⁴⁹ ASZ, Fasc. 28, list. 130 i sl. Pismo je od 7. IX 1752.

⁵⁰ Breuis adnotatio Prouincię Bosnę Argentinę eiusque principio ab anno Christi 1232, ipsiusque interupta continuatione hactenus qui est an. 1787 descripta diligenter a Narentino Ordin: Min: S. Francisci alumno Provincie SSmi Redemptoris in Dalmatia a laudem Dei, atque B. M. Virginis, nec non ad utilitatem metipsius Provincię, et ad erudiendos posteros. Na prvoj stranici je napisao da je knjigu sastavio Antonio Jercouich. Na kraju je pod pseudonimom Michael Rimdalu napisao osvrt na pisanje Vigilija Greiderera. J. Jelenić je ispravno zaključio da je spis Lukin, a Jerković je mogao upisati samo zapis o kapitolu koji je bio g. 1785, jer je on na papiru druge vrste.

⁵¹ Pietro Antonio da Venezia, Giardino Serafico storico, Venecija 1710. Luka je ispisao razne nadbiskupe i biskupe i jednostavno nekima izlijepio na karticama svoje prezime. Isto je učinio i na ispisu iz Farlatija za naše biskupe.

⁵² A. Ciccarelli, Sagio sopra la città di Naron, Pučišće 1822 (izdao I. Danilo, Zadar 1860), 6.

⁵³ V. Klaić, Poviest Bosne, Zagreb 1882, 5.

2. Iako je Luka bio preko mjere ambiciozan,⁵⁴ ipak je mnogim suvremenicima bio zanimljiv. Tako ga Nikola Nonković u jednom pismu naziva »Eroe del nostro secolo«.⁵⁵ Bio je širokogrudan, te je uzdizao i druge obitelji kao Dobretiče,⁵⁶ tražio isprave o šibenskim trećoredicama, mučio se po Veneciji da bi otkupio isprave Nonkovića što ih je u nestašici novca bio založio Antun Nonković,⁵⁷ poticao druge na rad, osobito A. Kačića, kojega je stihove hvalio bujnim baroknim izrazima. Njegova knjiga »De regno Bosniae...« (Venezia, 1781) izazvala je »molta curiosità, e molta gelosia«, kako mu je 28. studenog 1780. pisao iz Venecije Luigi Gesoni i to zato jer je u njoj opisivao za Veneciju strane vladare.⁵⁸ Sačuvana korespondencija svjedoči o nemirnom, ali i bujnom životu toga osebnog franjevca.⁵⁹

Luka se dopisivao i savjetovao s učenim makarskim kanonikom Ivanom Josipom Pavlović Lucićem. U jednom pismu Lucić ga opominje (I. IV 1780) neka vidi gdje Farlati piše o makarskoj crkvi i neka to dobro prouči da ne bi upao u proturječje.⁶⁰ Fratar Josip Banovac hvali ga u uvodu jedne od svojih knjiga.⁶¹ Najveću pohvalu iskazao mu je prijatelj s kojim je boravio u Veneciji i koga je vjerojatno poticao na rad — narodni pjesnik Andrija Kačić Miošić. On je usvojio dosta od Luke i na dva mjesta u pjesmarici

⁵⁴ Kao primjer kako Luka opisuje samog sebe iznosimo iz Govora citat: »P. M. R. Luca Vladimirovich il quale ivi (u Blatu na Korčuli; op. p.) predico la Quaresima del 1772. cum fructu operum proferens Divinę sapientię verba. Uomo letteratissimo in ogni genere delle virtù [...] iste studiosus ad intelligenda verba prudentie et ad suspicudam eruditionem doctrinę, justitiam, et iudicium, et equitatem« (potertao L. V.). Na jednom mjestu ističe da je radio oko sjedinjenja istočne i zapadne Crkve.

⁵⁵ ASZ, Fasc. 26, VI, list. 53. od 13. I 1783.

⁵⁶ Luka tvrdi da su se Dobretiči zvali do 1298. Radinovići, a tada su se po Vukosavovu jedincu Dobroji prozvali Dobrotić ili Dobroević, te su i oni dali nekoliko vrijednih biskupa.

⁵⁷ Soldo, Prilog, 245.

⁵⁸ ASZ, Fasc. 26, VI. L. Gesoni piše Luki kako mu nije mogao poslati tiskanu knjižicu jer je trebala proći cenzuru. Zanimljivo je njegovo obrazloženje: »Quando si è saputo che era stato presentato al Revisore un Manoscritto di Storia appartenente alla Bossina, tutti si sono mesi in moto: Il Magistrato di Riformatori dello Studio di Padova, e il Secretario del Senato che ha la incombenza di Revisione per quel che riguarda i Principi, hanno voluto leggerlo, prima che si permettesse la Stampa. Quando su credeva che fosse finita il N. V. Vallaresco (jedan od reformatora; op. p.) mađo a dire che voleva leggere anch' egli quel Manoscritto«, i on je rukopis dosta zadržao, ali Gesoni tješi Luku da s mletačkim plemićima treba biti strpljiv.

⁵⁹ ASZ, Fasc. 27, II: Korespondencija (list. 178), Fasc. 28: Korespondencija (list. 307); Fasc. 29, I: Registar pisama (list. 47). Luka je bio ugodan u društvu. Kao primjer iznosimo pismo fratra Jeronima Bareze iz Splita (22. I 1755) u kojem ga poziva da dođe propovijedati: »Dogi Brate s'amnom stat, i dogi delongo, jer si mi vehoma dragh« (ASZ, Fasc. 28, list. 108).

⁶⁰ ASZ, Fasc. 26, VI, 8, list. 3.

⁶¹ J. Banovac, Ispitagnia svarhu sveti Redovah..., Ankona 1764; Luki je posvetio svoju knjigu i Mijo Dragičević, Ispitania svarhu sveti redova..., Zadar 1800, iako je knjiga izišla dosta kasnije.

pisao »od kuće Vladmirovića«. ⁶² Farlati je dobio od Luke ispravu Stjepana Tomaša iz 1446. i uvrstio je u svoje djelo ⁶³ uz pripomenu kako je Luka »vir tum antiqui generis nobilitate, tum vero doctrina ac virtute praestantissimus«. U njegove tvrdnje bili su uvjereni i neki fratri. Tako je Franjo Bašić u pismu Luki 20. ožujka 1768. iz Omiša zamjerio neke manje pogreške Lastriću. ⁶⁴ Među njima je i to što uz ime Antuna iz Gabele nije stavio prezime Vladmirović. Kad je 1769. don Josip Koić primio od Luke neku njegovu knjižicu, čestitao mu je i zaželio da što prije objavi voluminozno povijesno djelo, ⁶⁵ što se može protumačiti i obzirnim ruganjem. Kad je Luka izdao neke svoje knjižice, provincijal Karlo Marojević 12. siječnja 1771. pohvalio je »L'orazione panegirica«, dok je napomenuo da u »Chronicon archivale« ima pogrešaka, vjerojatno tiskarskih, ali »per metodo e sincerità, merita tutte le lode, e memorie«. ⁶⁶

Ipak, upravo zbog uzdizanja svoje obitelji Luku su mnogi napadali. Tako sâm piše u rukopisnoj radnji »Storia intiera« ⁶⁷ kako ga neki Tirinio Petruccio napada »senza carità, senza prudenza, e senza giustizia«, a protiv »candido scrittore Plinio Narentino« u nekoliko »libelli famosi usciti in luce del 1773«. Napad — piše Luka — bio je anoniman, »sotto li mascherati nomi di Tirinio Petruccio«, iako su i njegovi pseudonimi »mascherati«. U Zaostrugu je postojao spis od sedam stranica kojem je nedostajala prva i u kojem se pretresaju Lukine tvrdnje, a napisao ga je ili koji fratar ili dijecezanski svećenik, kako piše u bilješkama Karlo Eterović. Ja ga nisam uspio pronaći u Zaostrugu. U njemu se tvrdi da je sve što je Luka pisao o svojoj obitelji izmišljeno jer se Vladmirovići nisu tako zvali, nego Pastarovići i Šimunovići.

U Katastru Dalmacije iz 1704. nisu ubilježeni nikakvi Vladmirovići nego u Strugi Stipan Šimunović koji je posjedovao samo 1 kanap zemlje i Stipan Luka Šimunović sa samo 214 tavola zemlje. ⁶⁸ U »Liber archivalis« Luka je upisan pod prezimenom Šimunović, i to u g. 1736 (str. 264) kad je primljen u franjevački red. Netko je izbrisao to prezime i napisao Vladmirović, a

⁶² Kačić-Miošić, Razgovor, 95, 393—397; isti, Korabljica, Venecija 1760, 462—465.

⁶³ Farlati, n. d. IV, 68—69.

⁶⁴ ASZ, Fasc. 26, VI, 8, list. 1. Božić zamjera što Lastrić nije uz ime fra Grgura iz Imotskog (1669) stavio prezime Kovačević, te konstatira da Toma Jurčić (Juračić, 1687) nije bio provincijal nego samo provincijalni vikar. Usp. Mandić, Franjevačka Bosna, 196 i sl.

⁶⁵ ASZ, Fasc. 28, list. 276, pismo od 21. V 1769.

⁶⁶ ASZ, Fasc. 28, list. 306.

⁶⁷ ASZ, Fasc. 29, V, list. 5L6, 48. i 68. na nutarnjoj je naslovnoj strani naslov: »Memoria notabile...« a protiv pisanja Tirina Petruccio što ju je napisao »Michele Rimdalu antico cittadino Narentino e laureato dottore nell'ambidue leggi«, posvećena senatoru Petru Zeno.

⁶⁸ HAZ, Katastri Dalmacije, br. 27: »Libro catastici della jurisdictione di Cicluch (I) del serdar Matia Bebich per spartir sino all'confin di Macarsca«, str. 60.

jednako i 1747. kad je imenovan lektorom filozofije u Zaostrugu (str. 314).⁶⁹ Nakon toga Luka je počeo raditi oko promjene svoga prezimena.

U jednom pismu (13. VII 1751) Kleme Grubišić javio je Luki kako je pisao u Zadar »circa le mutazioni de'nomi, e lore posteriori rittrattazione« i upozorava ga da mu nije potrebno »mutare i nomi, e specialmente le quelli sono di persone gia morte...«. On je smatrao da Luki ne bi trebalo ostaviti dva prezimena Vladmirović-Šimunović nego da mu je dovoljno jedno — Vladmirović.⁷⁰ Pa i kasnije Luka je preko župnika ispitivao prezimena svojih rođaka, kao 1769. u Borovcima, ali su oni tvrdili da su se uvijek zvali Šimunović.⁷¹

Luka je i za svoje prezime stvorio kombinaciju. Tvrdio je da su se njegovi stari zvali Vladmirović, i to od »valdemirus, quod idem est, ac mirificus ovo neka znadu veleznani mudraci koji cipaju dlaku na tree...«. Sinove kneza Šimuna (umro 1620), koji je živio u Perki a koga su ubili Senjani, »Vlasi« su prozvali Šimunovići. Nešto kasnije (1654) jedan od sinova Ivana Šimunovića potukao se u Gracu s nekim Dubrovčaninom koji mu je podbio oko i zato su ga »Vlasi« prozvali Pestra, jer je — kako piše Kačić Miošić — »svuda taki nepodobni među Vlasim običaj nova imena i pridiivke, za utvrnuti i ukopati pravo od plemena ime, jedan drugome nadomećati«. Međutim, prema Kačiću, Luka je odbacio sve »pridiivke od Vlaja nadometnute« i počeo se nazivati starim prezimenom.⁷²

Gašpar Vinjalić, Lukin suvremenik, nije pozitivno ocijenio Vladmirovićeve rad. Na nj se osvrnuo u svojoj rukopisnoj povijesti kad piše o biskupu Darnijelu Vecensi, a o tome je 1776. pisao i F. Lastriću.⁷³ Jednako je Albert Fortis, koga je Luka upozorio na vjerovanje neretvanskog naroda da komarac prenosi bakteriju groznice,⁷⁴ pisao Radošu Micheli Vitturi da Luka ima »un gran dose di sciocchezza e di pazzia...«.⁷⁵

Lastrić se u drugom izdanju svoje knjige osvrnuo na Lukino pisanje. Kod popisa bosanskih vikara za g. 1446. zamjerio mu je s pravom⁷⁶ što je nakon Mije iz Zadra unio kao provincijalnog vikara sv. Ivana Kapistrana jer je taj bio apostolski komesar. Jednako⁷⁷ je naglasio kako kod popisa provincijala

⁶⁹ I u skupljenim originalnim dokumentima (ASZ, Fasc. 26, X, Attestationes) ima brisanja prezimena kao kad ga je general reda 26. XII 1744. imenovao propovjednikom (list. 4) ili kad je imenovan lektorom filozofije 18. VIII 1745 (list. 5) ili na dekretu imenovanja za generalnog lektora u Šibeniku 4. VI 1753.

⁷⁰ ASZ, Fasc. 28, list. 135—135' i 138 (preporuča mu i bosanske listine).

⁷¹ ASZ, Fasc. 28, list. 270. i sl. Fratar Feliks Batinović mu je 20. IV 1769. pisao da je bio u Borovcima i ispitivao obitelj Šimunović koja je ostala pri svome prezimenu, a nije htjela prijeći na Vladmirović, iako su oni bili iz Perke.

⁷² Kačić-Miošić, Razgovor, 96.

⁷³ Urlić, n. d., 563.

⁷⁴ A. Fortis, Viaggio in Dalmazia II, Venecija 1774, 158; Julije Bajamonti rugao se zbog toga Luki, vidi: F. Feri, Glavni medicinski problemi Dalmacije od VI do XIX stoljeća, Liječnički vjesnik 79, 1957, br. 9—10, 466.

⁷⁵ Urlić, n. d., 564.

⁷⁶ Lastrić, n. d., 72.

⁷⁷ isti, 75. Ispravlja ga također u datiranju Milodraževske ahdname (str. 115).

neće učiniti ono što je radio Luka — jednostavno popunjavati po svojoj volji provincijale ne potvrđujući ih spisima, što je 1723. zabranio papa Inocencije XIII (1721—1724). Vladimirović je doista umetao vikare i provincijale, mijenjao im prezimena, dodavao svoja. Jednako je postupao i s biskupima tako da su mnogi bili Vladimirovići.⁷⁸ Kako je to radio, već smo pokazali.

Ipak je Luka, unatoč Lastričevu lošem sudu o njegovu radu, veoma cijenio Filipa kao redovnika i pisca. Pod pseudonimom Michael Rimdalū, u dodatku rukopisa »Breuis adnotatio«⁷⁹ polemizirao je s poznatim franjevačkim piscem Virgijem Greidererom (Germania franciscana, Oeniponte, 1777). U obliku pisma predbacio mu je slabo prikazivanje franjevačke bosanske povijesti, osobito o Katarini, udovici kralja Stjepana Tomaša. Luka se ljutio na Greidererov prikaz koji je zapravo točan: »... Stephano Tomę Regi Bosnię nupsit, et ex eodem tres liberos, Auctoribus notos, tulit, videlicet, Stephanum infelicem Patris in Regimine Bosnensi successorem, Sigismundum... in Spurcitiis Mahometis obreptam, et Catharinam eodem veneno infectam...«⁸⁰ Luki je krivo što Greiderer nije konzultirao pedesetak (!) neretvanskih pisaca a osobito Lastrića koga hvali kao svetog redovnika.⁸¹ Luka je branio Lastrića jer po njemu (str. 99) Stjepan Tomaš nije bio oženjen, a žena Stjepana Tomaševića bila je Katarina. Luka je poznavao članak u obliku pisma bratra Bone Benića i njegovu obranu Lastrića da je bosanska provincija postojala još 1260. jer je Greiderer »in suo Chronicon« — citira Benića — »in multis vere deviasse, et in quibusdam autem multum defecisse«, te poziva Greiderera neka »non censurare, sed honorare illyricos summę doctrinę viros, et magni nominis scriptores...«. Ispravan je zaključak J. Jelenića kako Benić i Vladimirović »dokazaše, da su domoljubi, ali ne i povjesničari.«⁸²

Neki su franjevci uzimali Luku šaljivo. Tako je Franjo Radmanović iz Živogošća uputio 1769. Luki pismo u njegovu duhovitu stilu, poznatom iz njegovih pjesama, čestitajući mu da je postao »conte e cavalier narentino,

⁷⁸ Tako u Zadru nadbiskup Ivan (1291), nadbiskup Sofije u Bugarskoj Stjepan (1677) i desetak različitih biskupa u Dalmaciji i Bosni.

⁷⁹ Natpis glasi: »Michael Rimdalū comes sacri Romani Imperii, salutem dicit Petri Virgilio Greiderer Suevo, sive Boemo, eumque graviter reprehendit super quibusdam mendis, aliunde gravissimis in historia Bosnensi, sive Illyrica commissis, ut discat in posterum cautior esse in scribendo tum ipse, cum sui sequaces«.

⁸⁰ Usp. M. Perojević, u Napretkovoј Povicsti Bosne i Hercegovine, 1942, 587—590.

⁸¹ Pun ponosa, pita Luka Greiderera: »In vero P. Virgili cum exterus sis parte livorosus, et invidia tumensens non solum in scriptores, sed etiam in uniuersam gloriosam, et omni honore dignam Nationem Illyricam, multa bilose, et p̄sumptuose ignoranter exarasti, quod si micam prudentię habuisses non virum tantę capacitatis, honoris, summique meriti, atque felicis memorię tetigisses, cui merces data est in coelis magna nimis. — Obiit hic Religiosus religiose, omnibus devote p̄munitus sacramentis Anno ętatis suę 88. et Anno Domini 1784.«

⁸² J. Jelenić, Bio-bibliografija franjevača Bosne Srebreničke I, Zagreb 1925, 45.

Patrizio Romano e Missionario Apostolico«. ⁸³ Prema tome, bilo je suvremenika koji Lukino pisanje nisu smatrali ozbiljnim, a njegovo uzdizanje do plemenitaštva šaljivom pojavom o čemu svjedoči dugi, veoma duhoviti epitaf na latinском jeziku, sastavljen 1775. koji najbolje otkriva odnos subraće-redovnika prema Lukinim plemenitaškim maštanjima. ⁸⁴

Ipak, Luka je bio oduševljeni ljubitelj svoje Krajine i želio joj napredak. Podnio je teške nevolje i bio protjeran u daleki Karin jer se zauzimao za neretvanskog seljaka u njegovoj borbi oko prava ribolova na Neretvi. ⁸⁵ Kritizirao je samog generala J. M. Schulenberga i njegov plan o vojničkoj obrani Dalmacije tražeći da se mjesto nezdravog Opuzena, u kojem su od bolesti umirali vojnici i narod, sagradi tvrđava oko Sladinjca a ispod nje luka (danas Kardeljevo). Predlagao je probijanje prokopa da bi se riješilo pitanje močvara Baćinskih jezera. ⁸⁶ Luka je čak u jednom spisu pisao o stvaranju neke vrste zadruga za seljake u kojoj bi se čuvale neretvanske isprave i koja bi bila gostinjac, a u prodavaonici bi seljaci prodavali svoje proizvode i za njih mogli kupovati jeftinije što im je potrebno. Napisao je i statute općine od 18 članova koji bi, po njegovu mišljenju, unaprijedili Krajinu. ⁸⁷ Uz općenite napomene o poštovanju autoriteta, on ističe međusobno pomaganje, življenje u skromnosti, jer se u Veneciji može živjeti s 10 do 30 soldi na dan. Trebalo je osnovati službu arhivista ili kroničara, slati djecu u škole »delle lettere e medicine quivi molto neccessarie, nella matematica, nell'arte militare e di questi spedire alle Navi mercantili in Ponente come fano quelli delle Bocche«, osnovati fond od barem 300 do 400 cekina u općini za godine gladi ili haranja bolesti, te da uvijek jedan redovnik bude savjetnik u obrani privilegija, a imenovati dvojicu konzervatora privilegija, i to jednog od plemića a drugog od građana, koji bi se birali na tri godine.

Usprkos krivom putu u traženju prošlosti svoje obitelji, Luka je bio prosvjetitelj, pun ljubavi prema svome siromašnom kraju — Neretvanskoj krajini koju naziva svojom domovinom.

⁸³ ASZ, Fasc. 28, list. 304. ovako ga pozdravlja: »Viva sempre sana mente solita allegrezza, senza afflizioni, da Ercole, e da valoroso Romano.«

⁸⁴ U epitafu se nabrajaju Lukini pseudonimi pod kojima je slavio sebe i svoj siromašni rod do smiješnosti, uzdižući svoje župne i redovničke službe od kojih je »missionario apostolico extra intellectum nullibi esistenti« do umišljene veličine da bi se prozvao »illicite urag . ga . miri« iako je bio sin pokojnog Jurja »de Simunonibus, alias Pestarovich«, ulagujući se svim vlastima jer je želio postati biskup uz pomoć »apochriphis litteris, mendaciis, et inanis gloriae studiis« i zato mu podižu »perenne monumentum intra claustrarum conventus Zaostrogensis«. Epitaf je sastavljen 4. listopada 1765.

⁸⁵ Soldo, Prilozi, 241 i sl.

⁸⁶ K. Eterović, Granice stare Neretvanske krajine i opis dvorca Sladinjac, Nova revija 7, 1928, br. 4, 398—402. Luka je stvorio plan o spajanju Baćinskih jezera s morem kopanjem presjeka gdje je 1914. probijen tunel a u izvide je poveo grupu »znatiželjnika«, gospodu Uršulu Nonković, alfira Antuna Bilasa i Nikolu Tomaševića. Eterović je, prema Luki, krivo odredio stare granice Neretvanske krajine.

⁸⁷ Instruzione statutaria esattissima..., 1762, ASZ, Fasc. 29, IX.

III

VLADMIROVIĆEV KRUG

Vladmirović je svojim radom sigurno djelovao i na svoju okolinu, ali je i ona, željna društvenog uzdizanja, utjecala na njega. Zato ćemo se dotaknuti takvih pojava u Makarskom primorju koje će trebati još temeljitije proučiti.

1. Andrija Kačić Miošić posvetio je prvo izdanje »Razgovora ugodnog« (1756) korčulanskom biskupu Vicku Kosoviću, po njemu izdanku bosanskog plemstva. Drugo izdanje »Razgovora ugodnog« (1759) posvetio je knezu Luki Ivanoviću iz Dobrote od »Boke Kotorske«. U uvodu iznosi kako su Ivanovići dobili od ugarskog kralja Matijaša (1458—1490) grad Niš u Srbiji. Iz knjige »Istoria degli avvenimenti« izvukao je podatak kako su neki od Ivanovića živjeli u Rusiji i kako je neki Protazio postao veliki kancelar »Moškovije«, te je u ime ruskog cara išao caru Leopoldu (1657—1705). Međutim, ne može se dokazati rodbinska povezanost Ivanovića iz Boke Kotorske i moskovskih Ivanovića koje je prezime tipično rusko.

Kačić je bio željan starih genealogija. On je u »Razgovoru« (str. 413) izvodio Vučkoviće iz Sinja od srpskog »kralja« Stefana Nemanje (1169—1196) jer je on imao sina Vučka (pravilno Vukan) od koga su tobože potekli Vučkovići, »kako se nahodi u negovi starim pismima«. Ta su se »pisma« izgubila još prije II svj. rata i mi ne možemo znati da li je genealogija bila upisana u obiteljskim spisima ili ju je Kačić izmislio. Inače, genealogiju Vučkovića Kačić je objavio od g. 1506. U »Razgovoru« ima i »arbor Ljubibratića« iz Trebinja (str. 429—430), a naširoko je iznio rodoslovlje svoje obitelji (431—435), »kako se štije u staromu arboru aliti cablu Kačića«. Taj »stari arbor« čuva se u Makarskom samostanu, prema Luki Vladmiroviću islikao ga je slikar Filip Naldi iz Firenze. Taj će »arbor« trebati proučiti jer su se u 17. i 18. st. mnogi u Primorju nakitili starim plemićkim prezimenom Kačića.

Inače se Kačić u opisima bližih događaja služio spisima što bi mu prikazali članovi pojedinih obitelji i što »svidoče niova pisma, atestati đenerala«. U tim opisima nije ga zanosila pjesnička sloboda, ali u starijoj povijesti koju su mu pričali »starci i mnogi redovnici«, među kojima je bio i Luka, nije bio kritičan jer nije bio povjesničar, nego pjesnik.⁸⁸

2. Vladmirovićevu krugu pripadao je župnik Grgo Kotromanović iz Potravlja kod Sinja.⁸⁹ Kako je župa Potravlje pripadala živogoškom samostanu, Grgo je kao klerik u Živogošću čuo o Lukinom povijesnom pisanju. Kasnije, kad je postao župnik, dao se na skupljanje starih isprava da bi svoju seosku obitelj uzidao među potomke bosanskih kraljeva Kotromanića.

⁸⁸ Vidi: J. A. Soldo, Počeci historiografije franjevacu Provincije Presv. Otkupitelja u XVIII. stoljeću, Kačić IX, 1977, 109 i sl.

⁸⁹ Grgo Kotromanović rodio se 1737. u Potravlju; u franjevački red stupio je u Živogošću. Kao svećenik bio je župnik na mnogim župama živogoškog samostana. Umro je 31. VIII 1806. u Sinju.

I danas se u Potravlju, u kući Kotromanovića, ljubomorno čuvaju dva »libra«. Na njih je prvi upozorio Antun Konstantin Matas, a nešto kasnije Šimun Milinović⁹⁰ koji je ustvrdio da su u njima, osim prijepisa povijesti Bosne od Orbinija, prepisane veoma vrijedne »listine«. Na to je Tade Smičiklas uputio svoga studenta, franjevca Petra Miloševića, da te stare isprave ispita. Taj je upravo na dan sinjskog slavlja, 15. kolovoza 1887, preko potravskog župnika dobio knjige. Međutim, nakon kraćeg pregleda Milošević se razočarao jer se uvjerio da to nisu originali nego prijepisi poznatog inače mjernika Franje Corira,⁹¹ koji ih je 1781. prepisao u Tigarici kad je tu Grgo bio župnik.

Međutim, do tih isprava došao je 1892. veliki ljubitelj starina, grkokatolički župnik Vrlike Petar Stanić,⁹² i objavio ih 1893—1895.⁹³ On je u »Obzoru« najavio objavljivanje za njega važnih dokumenata, a to su prenijeli i drugi listovi, domaći a i strani, iskorištavajući njegovo pisanje da bi istakli kako je prvi Kotroman bio od njemačkih Ortenburških grofova iz Koruške. To je potaklo Miloševića da napiše raspravu; ona nije objavljena, ali je sačuvana.⁹⁴ Milošević s pravom zamjera novinskim izvjestiteljima da su iskoristili stavku iz potravskih knjiga kako bi još više istakli njemačko ili ugarsko podrijetlo Kotromana, i to rečenicu koju je kompilator nadodao a nema je kod Orbina.⁹⁵ Milošević je u sastavljanju potravskih isprava vidio prste Vladimirovića, jer u kronici se nalazi tobožnja isprava Kotromana iz g. 1194. kojom Vladimirovićima dariva posjede u Neretvanskoj krajini, samo što je ona kod Luke datirana g. 1100. Petar je naširoko opisao prve početke Kotromana u Bosni a zatim utvrdio da su sve te isprave prijepisi i zapravo falzifikati, pa i pečati koji su bez slika i napravljeni palcem. Ostao je pri prvoj svojoj tvrdnji da ti »spisi istorijske vrijednosti nemadu«.

⁹⁰ A. K. Matas, Potravlje, Vjesnik arh. društva 4, 1882, br. 2, 37—38; Đ. Milinović, Potravski Kotromanovići, Vienac 18, 1886, br. 2, 25—30.

⁹¹ S. Piplović, Mjernici iz roda Kurir, Kulturna baština 6, 1979, br. 9—10, 45—53.

⁹² R. Drljić, Prilog ispitivanju genealogije Kotromanića, Franjevački vjesnik 40, 1933, br. 4, 124—126, spominje pismo od 13. XII 1892. koje je Stanić uputio uredniku »Novog bosanskog prijatelja« D. Božiću i u kojem ga je molio da mu omogući izdati monografiju o Kotromanićima.

⁹³ P. Stanić, Izprave i rodopis bosanskih bana i kraljeva Kotromanovića od godine 806. do danas. Po rukopisima nadenim kod njihovih živućih potomaka. Bullettino di arch. e storia dalmata 16, 1893, pr. III, 1—20; 17, 1894, 21—32; 18, 1895, 33—68; isti, Živućii potomci bosanski bana i kraljeva Kotromanovića, Obzor 34, 1893.

⁹⁴ Ostavština Miloševića u knjižnici samostana Sinj, rukopisi, fasc. XXVIII, 13.

⁹⁵ Ta rečenica glasi: »Conte Ioanni de Cotromani cognominato Tedesco, huomo famoso nell'armi di Nobile Illustre Famiglia oriundo ungaro, la di cui abitazioni fu in Presburgo« — podcrtano nema kod Orbina, usp. prijevod u M. Orbina, Kraljevstvo Slovena, Beograd 1968, 140.

I kasnije se tu i tamo pojavljuju natpisi o potravskim Kotromanovićima.⁹⁶ Ukratko ćemo se osvrnuti na vrijednost tih isprava.

Obitelj Biće-Petković stigla je u Potravlje iz Broćna, ispod Mostara, u seobi što ju je organizirao 1696. fratar Franjo Marinović. Pripadala je banteriju harambaše Antuna Prološića. U prijepisu iz katastarskih mletačkih knjiga (1725), koju je Vidu Petkoviću izvadio bilježnik Ivan Ugolini (1796), na dva mjesta je izbrisano prezime i preko toga upisano Kotromanovich (sa slovom »K«). Zapravo, u katastarskim zapisima iz 1709. Vinka Vendramina, Ilija Biće posjedovao je samo 6 kanapa oranica,⁹⁷ dok prema zapisima Alberghettija iz 1725—29. Ivan Biće je posjedovao 10 kanapa,⁹⁸ što je odgovaralo normi dijeljenja zemalja jer je obitelj tada imala pet članova.

Sam Grgo se u »Liber archivalis« naziva Petković, a tek otkad je postao župnik Tijarice, ubilježen je na dva mjesta kao Cotromani (Bice-Cotromani).⁹⁹

Na Tijarici je Grgo najzad sastavio isprave upisane u potravskim knjigama. U njima se tvrdi kako je Ilija Kotromanović bio pokretač migracije uz Marinovića, što je u jednoj ispravi iz 1686. potvrdio sam Marinović (isprava br. 12), čak prije nego je sama migracija uslijedila. Ilija je prikazan kao junak koji je s 12 vojnika napao tursku stražu na Prologu, istakao se pod Imotskim gdje je Alvizu Mocenigu donio 26 »turskih« glava (isprava br. 13. iz 1718) i s 226 vojnika poharao cijelu Krajinu, te zarobio više od 900 neprijatelja. Zbog toga su njegovi članovi bili oslobođeni od tereta (fazioni) kao i poljički plemići (isprava br. 14, iz 1719) i dobili zemlje (isprava br. 15. iz 1719), a na jednom mjestu, štoviše, piše 976 kanapa, što je previše i za najveće posjednike u Dalmatinskoj zagori (sinjski samostan nije dobio više od 300 kanapa zemlje!). Naprotiv, Kotromanovići su u Potravlju i Vučepolju posjedovali samo oko 10 kanapa.

Upravo zato se Grgo i dao na cijeli taj posao da bi dobio više zemlje za svoju obitelj, te je 23. srpnja 1762. molio mletačkog dužda da bi im dao zemlje što ih nisu dobili i da se oslobode od »fazioni«. Sve su to kombinacije

⁹⁶ God. 1926 (26. VI) N. Z. Bjelovučić pisao je iz Dubrovnika nekom fratru da je čitao u »Wiener Journalu« kako u Potravlju žive Kotromanovići i pita neka mu javi što o tome zna. Inače, o Kotromanovićima je pisao zbog drugoga franjevca iz prošlog stoljeća koji se zvao Grgo: R. V. R., Zadnji potomak dinastije Kotromanovića, Četnik Petra Mrkonjića fra Grgo Kotromanović preminuo je prekjucher u Jajcu, Večernja pošta 1927, br. 1893, 6; I. Velikanović, Kraljevi koljenovići. Povodom smrti fra Grge Kotromanovića. Riječ 23, 1927, 252, 6; Fra Grgo Kotromanović, Politika 24, 1927, br. 7009, 1—2; (tš) Potomci bosanskih banova i kraljeva Kotromanića, Novosti 1928, br. 67, 9. III, br. 68, 10. III, 12; A. Neimarević, Moj ujak Kotromanić fra Grgo III, Dobri pastir 1962, 293—301. I u »Slobodnoj Dalmaciji« pisalo se o potravskim Kotromanovićima.

⁹⁷ HAZ, Katastri Dalmacije, br. 63.

⁹⁸ HAZ, Katastri Dalmacije, br. 68.

⁹⁹ U »Liber archivalis« I spominje se na tri mjesta fra Grgo Petković, a u sv. II. na devet mjesta jednako Petković i tek od 1782. Cotromani, ali ni to dosljedno jer 1785. ponovo je nazivan Petković.

bez osnova, jer su Petkovići-Biće, kasnije Kotromanovići, bili obično krajišnici, a zatim dobri kovači.¹⁰⁰

3. Porijeklo svojih obitelji veličali su mnogi Primorci.

Tako je obitelj Alačević, porijeklom iz Drašnica, tvrdila da je nakon pada Bosne došla pod prezimenom Mirković u Primorje gdje su se prozvali Alačevići. Kod objavljivanja povijesti svoje obitelji Franjo Alačević je među knezove koji su potpisali prelazak Primoraca Veneciji ubacio Pavla Alačevića »da Drostica«, i to odmah iza predstavnika Makarske. Drugi prijepisi tog ugovora nemaju nikakva Pavla.¹⁰¹ Zbog vojnih zasluga »delle nostrae armie nelle ultime guerre« mletački dužd je Pavla 28. kolovoza 1664. uvrstio među privilegirane stanovnike Primorja i dopustio mu upotrebu titule plemića.

Makarski kanonik Ivan Josip Pavlović Lucić posvetio je jednu svoju knjižicu makarskom »patriciju« Mati »de comitibus Nenadich Stipich«.¹⁰²

Obitelj Nenadić Stipičić bila je prvobitno nastanjena u Radobilji (Katuni). Neki su od njih u XVII st. preselili u Makar. God. 1646. Ivan, sin Matin, potpisao je s drugim Makaranima prelazak Mlecima. Ivan je čak preuzeo upravu nad Makarskom i njenom tvrđavom koju je predao Mlečanima. To mu je 18. prosinca iste godine potvrdio sam pregovarač Pavao Caorta, a i drugi mletački predstavnici.¹⁰³ Služeći vjerno Veneciji članovi te obitelji dobivali su razna priznanja.

U jednoj od sačuvanih obiteljskih knjiga (br. 5) nalazi se prijepis tobožnje isprave bosanskog kralja Tvrtka I. koja je izdana 3. travnja 1377. u Bobovcu. Isprava nema oblik diplome, osobito u završnici gdje je samo datacija, dok je na početku isprave veoma čudna kraljeva titulacija. Ona je prijevod, ali je prevodilac čak pomiješao latinski i talijanski jezik. Tako je veći dio titulacije i dataciju preveo na latinski, a sadržaj na talijanski jezik.

Tvrtko I. se naziva »il Re de Salinis, Ussora, Drina, et circumvicinis Prouinciis Inferioribusque partibus, id est Regni Bosne, et Ducalibus partibus Hercegovine, al lito del Mare, e Craina«. Kako se Tvrtko te godine (1377) okrunio za kralja, ta bi listina, da nije falzifikat, bila najstarija u kojoj se naziva kraljem. Međutim, u njoj se ne spominje »rex Rassie« koja se titula

¹⁰⁰ Na njih vjerojatno misli Ivan Lovrić kad piše: »Neki vrlo priprost kovač iz jednoga sela u sinjskom okrugu, zvanom Potravlje, načinio je bez ikakva učitelja sobni željezni sat, koji savršeno pokazuje vrijeme, premda se na njem vidi, da ga je gradio priprost čovjek« (Bilješke o Putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa..., izdanje JAZU, Zagreb 1948, 139).

¹⁰¹ F. Alačević, Memorie della famiglia Alačević, Biblioteca za povijest dalmatinsku upravljena od J. Gelčića 9, Dubrovnik 1884, 79.

¹⁰² I. J. Pavlović Lucić, Il Italicam Andrea Ciccarelli Brachiensis apologiam..., Venecija 1817. O Pavloviću vidi: N. Alačević, Slavni i zaslužni muževi. Makarska i Primorje. Izlet na Biokovo. Split 1910, 20–23.

¹⁰³ U samostanskom arhivu Makarske postoji knjiga: Attestati della famiglia delli Sigrificoo Nenadich Stipich 1762 (fasc. 27, 4). Caorta je priznao da je Ivan Nenadić bio glavar Makarske, da je Mlečanima predao ključ tvrđave i među prvima se zakleo na vjernost Veneciji, a njegov su primjer slijedili ostali glavari.

dosljedno javlja u bosanskim ispravama, nego se nabrajaju druge pa i nemo- guće pokrajine kao »dukati Hercegovine do morske obale«. Tvrtko je, doduše, proširio svoju vlast nad Poljicima, ali je tek 1390. iskoristio anarhiju u Hrvatskoj i prozvao se »kraljem Dalmacije i Hrvatske«.

U sadržaju listine, u obliku dijaloga, Vukas sin Nenada, priznaje s nećacima kralju kako se morao zadužiti od Reljića. Kralj je, savjetujući se s poljičkim plemićima, odredio da svaka mjera zemlje vrijedi 16 dinara solidnog novca. Nakon toga su određene veoma široko granice posjeda oko brda Botajnica. Isprava je i po sadržaju sasvim sumnjiva.

Za osvjetljivanje pogleda na genealogije u Primorju važna je posveta u ponovnom izdanju »Vita S. Sabae abbatis« Ivana Tonka Mrnavića. Izdavač knjige I. J. Pavlović Lucić¹⁰⁴ posvetio ju je »meceni« lektoru-franjevcu Srećku Batošić Nemanji. Lucić je to učinio zato jer su po njemu i Pavlovići tobože bili u izravnoj lozi sa srpskom kraljevskom kućom po nekoj Katarini koja se udala za Grgura Pavlović Lucića, što se vidi i iz genealogije koju je pridodao knjizi.

Lucićev stav prema takvim genealoškim kombinacijama vidi se iz jedne bilješke u knjizi.¹⁰⁵ Pavlović žali što su mnoge carske i plemićke obitelji propale. Za tu tvrdnju poziva se na knjigu o obitelji Ohmućevića (1663), a zna i za voluminozno djelo falzifikatora dominikanca iz Dubrovnika Vinka Komnena,¹⁰⁶ s kojim bi se mogao usporediti Luka Vladimirović. Lucić piše da se u Makarskoj nalaze dvije obitelji Nemanjića, i to Nemanja-Batošić i Nemanja-Pavlović. On se čak čudi što kod prelaska Veneciji nisu bile uvrštene te stare obitelji Nemanja među plemićke, iako su mnogo zadužile Makarane. Trebalo bi provjeriti da li su one uopće 1646. i bile u Makarskoj, a njihove zasluge sigurno nisu bile veće od ostalih obitelji.

Nešto kasnije don Petar Bartulović¹⁰⁷ napisao je knjižicu u kojoj je iznio povijest »stare plemićke« obitelji Ravlić iz Gorske župe kod Vrgorca; posvetio ju je eksdefinitoru Andriji Ravliću. Bartulović je Ravliće također izvodio od Nemanjića i poistovjetio ih sa srpskim vladarima, tako da su ovi jednostavno bili Ravlići. To ne obrazlaže ničim, nego ih niže od Stefana Dušana (1331—1355), da bi zaključio kako u Kozici i dalje živi ta slavna obitelj koju je Venecija poštovala a koja je dala više vrijednih franjevaca. Na kraju je dodao isprave o zaštiti Vrgorske krajine: cara Rudolfa II (1576—1612) iz 1699. (!) i mletačkog đučda Nikole de Ponte iz 1584.

Knjižica je, zapravo, nespretna kompilacija Orbinova djela. On ga slijedi, ali je zbog skraćivanja teksta dosta nejasan. Tu i tamo pogrešno i nepotpuno

¹⁰⁴ I. J. Pavlović Lucić, Vita S. Sabae abbatis..., Venecija 1789.

¹⁰⁵ Isto, 27, blj. 2.

¹⁰⁶ V. Komnen, Le glorie dell'Augustissima famiglia Comnena, Venecija 1663. U toj su knjizi tri madrigala o kojima je pisao M. Demović, Dubrovački rano-barokni skladatelj Vicenco Komnen (1590—1667), Rad JAZU 377, 1978, 315—336.

¹⁰⁷ P. Bartulović, Nobile antica Raulich da Cozica Gorsca Xupa Vargoraz al R. P. ex-def. Andrea Raulich M. O. dal dot. mans. Pietro Bartulovich D. C., Venezia 1796. Pa i u natpisu izostala je riječ famiglia!

prenosi Orbinov tekst.¹⁰⁸ Zanimljivo je da spominje narodnu pjesmu o Milošu Obiliću (Kobličiću) i njegovo junaštvo u prigodi kad je car Dušan Silni ženio sina Uroša za kćerku vlaškog kneza.¹⁰⁹

Jure Božilković upozorio je na malu knjižicu koja je postojala kod obitelji Kostanjić u Drveniku, a 1900. kupio ju je dr Bare Vranković. U njoj je bio uslikan obiteljski grb. Prema Božilkovićevu opisu grb je barokno ukrašen, ali je islikan iz Fojničkog grbovnika (br. 29).¹¹⁰

U knjižici su bile ispisane dvije tobožnje listine, prevedene na talijanski jezik: Stjepana II Tvrtkovića (1404—1408) iz g. 1398, dakle prije vladanja Tvrtka II, i listina hercega Vlatka Kosače iz g. 1475. Kako Vlatko nije vladao Makarskim primorjem, nije mogao, zaključuje Božilković, ni izdati tu ispravu. On je uvjeren da je te dvije listine sastavio Luka Vladimirović, jer taj piše da je Tvrtko II. vladao od 1396. do 1443.

Kostanjići su bili sigurno staro stanovništvo Primorja. Neki od njih bili su 1510. prisutni kad su bratru napokon dobili samostan u Zaostrugu.¹¹¹ Kao bogati seljaci bili su knezovi-glavari sela Drvenika, ali nisu bili prisutni kod prelaska Veneciji (1646) kojoj su se kasnije priključili i ušli u »rol«, ističući svoje staro porijeklo iz Bosne.

Slično su i druge obitelji tvrdile da pripadaju starom bosanskom plemstvu, kao Ivičevići, Pavići reč. Bartulovići, Urličići-Ivanovići, Grubišići. O tome će biti potrebna potanija ispitivanja, jer ona mogu osvijetliti stvaranje građanske klase u Makarskom primorju. Iz tih obitelji izišao je krug Primoraca zaslužnih za ekonomsko-političko uzdizanje ne samo toga kraja nego i Dalmacije.

*

Nastojali smo detaljno analizirati rad i pisanje Luke Vladimirovića, ali i postaviti ga u okvir suvremenih težnji na Primorju. Naime, svojim falzifikatorskim radom on je izrazio općenitu želju Primoraca da se uzdignu do

¹⁰⁸ Tako je Bartulović Orbinov tekst: (prijevod) »Posle toga poče Stefan nastojati da poveća svoje prihode i carine. U tu svrhu posla u Nemačku ljude da mu dovedu Nemce vešte u kopanju zlata, srebra i drugih kovina. I tako, blagodareći mnogim rudnicima koje mu ovi otvoriše, poraste veoma njegovo blago i postade vrlo bogat« (str. 24—25), prekrojio ovako: »poiche in Alemagna furono molte scoperte, colle qualli fece il suo Errario, e l'Imperio, richissimo« (X, str. VIII). Jednako je nejasno prikazao sukob između kralja Milutina i Dubrovčana. Kod Orbina Petar Tudišević je pobijedio, a jednako i Ranjina i Gundulić (str. 25), dok su prema Bartuloviću oni nastojali oko obnavljanja staroga prijateljstva: »...ma Pietro Tudiši, Nobil Personaggio de Ragusi, Ragnina, e Gondola fecero rimettere la Republica nella pristina amista di detto Milutin« (XII, str. IX). I natpis Stefana Dečanskog u crkvi sv. Nikole u Bariju nešto je drukčije tradiran (Orbin, 27—28; Bartulović XIV, str. X).

¹⁰⁹ Isto, str. XIII—XV.

¹¹⁰ J. Božilković, Neobjavljena povelja hercega Vlatka Kosače iz g. 1475 knezu Pavlu Kostanjiću, Jadranski dnevnik 3, 1936, br. 86, 34.

¹¹¹ Jurišić, n. d., 84—85.

plemenštine uz ekonomsko jačanje, a često uz vojničke i državne službe. Luka je živio u istoj sredini kao i Kačić. U njoj se stvarala slavna povijest u kojoj su predšasnici dobivali istaknuto i časno mjesto. Zbog toga se atestatima i dukalima, dobivenim zbog vjerne službe Veneciji, pridodavalo prijepise loše sastavljenih listina, uglavnom bosanskih vladara, da bi se ušlo u »rolu« i postalo ugledni član društva. Luka je bio od njih najsmioniji. Tome je posvetio mnogo energije i vremena, na žalost od gotovo nikakve koristi za znanost.

S u m m a r y

LUKA VLADMIROVIĆ AND HIS CIRCLE

The author tried to analyze the work and writings of Fra Luka Vladimirović (1718—1788), one of the most active forger of medieval Bosnian documents in Venetian Dalmatia, but also to place him within modern aspirations on the Neretva coast. With his falsifications, which quite often misled the historians, among them Franjo Rački too, he expressed a general aspiration of all the inhabitants of the coastal region: to raise to nobleness with simultaneous economic strengthening and frequently with military and civil services. In such a milieu glorious history was created, in which predecessors used to get an important and honorary position. Therefore they added to the attests and the ducals, acquired through their loyalty to Venice, also the transcripts of badly composed charters, mostly by Bosnian rulers, in order to enter the privileged layer and become respectable members of society. Vladimirović was the boldest among them. He spent much time and effort for that purpose, unfortunately to no avail for the science.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Ivan KAMPUŠ
Bernard STULLI
Jaroslav ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Jaroslav ŠIDAK

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Casopis izlazi jednom godišnje

Pretplate i narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 500 din.

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1984.